

Залишок на такому рахунку міг би залишатись на депозиті банку, що також позитивно впливало на його зміст. Автор вважає, що за цих умов відшкодування шкоди потерпілим було б більш передбачуваним.

Також, згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» держава має право стягувати з винних осіб органів досудового слідства, прокуратури і суду зазнані збитки за регресними позовами у встановленому законом порядку. Ці кошти також можуть поповнювати спеціальний державний рахунок для відшкодування шкоди потерпілим особам від незаконних дій зазначених органів.

Отже, визнання на рівні Основного Закону пріоритету прав і свобод людини та передбачення права на відшкодування шкоди внаслідок незаконних дій правоохоронних органів – це лише половина справи. Між проголошенням прав людини та їх дотриманням й захистом існує значна дистанція. Головним залишається забезпечення реальної можливості у відшкодуванні шкоди постраждалій особі від незаконних дій правоохоронних органів.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, прокуратури і суду : Закон України від 1 грудня 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 1.
3. Про Державний бюджет України на 2009 рік : Закон України від 16.12.2009 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 20. – № 21-22.

Анотація

Горелова В.Ю. Відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями правоохоронних органів, з державного бюджету України. – Стаття.

Становлення інституту відшкодування шкоди державою сьогодні має реалізувати основний принцип захисту шанування гідності особистості. На сьогодні відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів досудового розслідування, прокуратури і суду, кваліфікуються як збитки держави. Існує негайна потреба у створенні окремого державного рахунку для задоволення позовів про відшкодування моральної та майнової шкоди внаслідок незаконних дій правоохоронних органів.

Ключові слова: відшкодування шкоди, правоохоронні органи, з державного бюджету, захист прав громадян.

Summary

Gorelova V.J. A compensation of the harm caused by the illegal operating of law enforcement authorities under the state budget of Ukraine. – Article.

Formation of institute of compensation of damage by the state should realize the main principle of protection, honoring of dignity of the person. For today compensation of damage caused to the citizen by illegal actions of bodies of pre-judicial investigation, Office of Public Prosecutor and court are qualified as state losses. There is an immediate requirement for creation of the separate state account for satisfaction of claims about compensation of moral and property damages.

Key words: compensation, law enforcement authorities under the state budget, protection of citizens rights.

УДК 343.343.6(477)«1864»(091)

І.В. Тарасова

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДПИСКИ ПРО НЕВИЇЗД
У СТАТУТІ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА 1864 Р.**

У сучасній Україні, в зв'язку зі змінами у суспільно-політичному житті, його демократизації, відбувається процес гуманізації кримінального судочинства. Реформування існуючої системи судочинства гостро виявляє необхідність у законодавчому корегуванні інститутів кримінально-процесуального права на засадах дотримання прав людини та громадянина, в тому числі і відносно застосування запобіжних заходів. Крім цього, в останні роки відмічається зріст численності злочинів, що відповідно супроводжується необхідністю частіше звертатися до різних засобів кримінально-процесуального примусу. Відтак практика застосування запобіжних заходів виявила недоліки в старих засобах та формах провадження розслідування з кримінальних справ та у використанні примусу.

Загальне дослідження відносно застосування запобіжних заходів в Україні в складі Російської імперії відображені у роботах відомих процесуалістів XIX ст. початку XX ст. М.В. Духовської, С. В. Познишева, А. Кістяковського, П.І. Люблінського, В. Мікляшевського, М.М. Розина, І.Я. Фойницького. Дослідженням загальних питань застосування запобіжних заходів у сучасній науці було розглянуто в наукових роботах переважно російських авторів: З.Д. Єнікєєв, М.І. Капінус, В.А. Михайлова, М.М. Михеєнко, А.П. Рижов, Л.К. Трунова, Н.В. Ткачова, Н.В. Щедрина.

Прете, виходячи з аналізу наукової літератури, присвяченої запобіжним заходам, можливо зробити висновок, що фундаментальні наукові дослідження не досить ретельно розглядають проблеми запобіжних заходів, не пов'язаних з позбавленням волі. Та менш всього, поміж інших, надається увага підписки про невиїзд, яка на цей час є найрозповсюдженим запобіжним заходом у кримінальному процесі України.

З'ясувати позитивні аспекти та недоліки у законодавчому закріпленні підписки про невиїзд, які існували наприкінці XIX – початку XX ст., проаналізувати розвиток наукової думки з приводу вдосконалення даної норми права – завдання даної статті.

Запобіжні заходи як інститут кримінально-процесуального права, як було наведено вище, не завжди існував та довго не мав закріплення в законодавстві. Він виник на тому етапі розвитку держави, коли суспільство визнало необхідність його застосування. Починаючи з XIII сторіччя на Русі формується певний прообраз запобіжного заходу. Про запобіжні заходи як інститут кримінального процесу стало можливо говорити лише після прийняття «Свода законів» від 1832 р. У ньому була визначена певна система та порядок застосування запобіжних заходів, це було вперше закріплено законодавче. Призначення того чи іншого запобіжного заходу залежало від важкості обвинувачення, сили доказів та особистості обвинуваченого, його соціального значення.

Статут Кримінального судочинства від 20 листопада 1864 р. змінив існуючий «Свод законів», в тому числі стосовно системи та порядку застосування запобіжних заходів. Відтепер було змінено та доповнено перелік запобіжних заходів, та умови їх застосування. Вперше Статутом Кримінального Судочинства в 1864 році була законодавчо закріплена «подписка о явке к следствию и неотлучке с места жительства».

Прийняття в 1864 р. в Російській імперії Судових статутів змусило вчених визначити необхідність у детальному розгляді питань, пов'язаних з кримінально-процесуальним примусом. Не менш актуальним було питання значення та значимості нових видів запобіжних заходів для ефективності вирішення завдань кримінального процесу. Поміж вчених ХІХ ст. виникли суперечки щодо тлумачення норми Статуту та практики застосування «подписки о явке к следствию и неотлучке с места жительства», яка раніше не була відома російському законодавству.

Деякі вчені вважали, що «подписка о явке к следствию и неотлучке с места жительства» є засіб, який має більш відношення до загального запобіжного заходу. Відтак обов'язки, які містить підписка, повинні виконувати всі без виключення підозрювані чи обвинувачені. Ця позиція ґрунтується на практиці іноземних країн. У законодавстві деяких країн кінця ХІХ сторіччя існував обов'язок щодо явки обвинуваченого до суду це обов'язок не відлучатись зі судового округу на час проведення слідства, та застосовувалось як додатковий засіб при призначенні залога або поруки [4]. Інші, навпаки, вважали, що ця норма права досі прогресивна та цей запобіжний захід – «подписка о явке к следствию и неотлучке с места жительства» повинний залишитися як самостійний вид запобіжного заходу.

Хоча законодавець у Статуті Кримінального Судочинства ставить у переліку запобіжних заходів в одному пункті «отобрания вида на жительство» та «подписку о явке к следствию и неотлучке с места жительства» через зв'язку «или», це різні, самостійні види запобіжних заходів, які не є взаємовиключними та не доповнюють один одного.

«Подписка о явке к следствию и неотлучке с места жительства» має певні характеристики, що відокремлюють її від «отобрания вида на жительство», а саме: термін «підписка» вказує на обов'язкову письменність, тобто цей, документ, який має встановлену процесуальну форму; цей запобіжний захід містить певні обов'язки обвинуваченого – з'являться до слідства, за невиконання яких мають настати певні процесуальні наслідки; обов'язок не відлучатись з місця проживання, тобто має обмеження права обвинуваченого на самостійний вибір місця проживання, обвинувачений може змінити місце проживання зі згоди судового слідчого чи суду [4].

В свою чергу, такий запобіжний захід, як «отобрания вида на жительство», не має зазначених характеристик, тому зрозуміло необхідність виокремити ці засоби один від одного.

Вважаємо, що ці два різних засоби стоять у одній статті ССУ в одному пункті, тому що законодавець вважав їх рівнозначними за силою. Оскільки це були

нові для російського законодавства та практиці норми, законодавець був не в змозі визначити, яка з них найбільш сувора, а яка – найбільш м'яка, та який з цих заходів більш ефективний при вирішенні питань кримінального процесу. Зазначимо, що на практиці з часом стало зрозумілим, що запобіжний захід – відбирання виду на проживання, не виправдав мети кримінального судочинства та був скасований.

Іншої особливістю даного виду запобіжного заходу, як бачимо з назви, згідно до статті 416 СКС від 1864 р. [5, с. 124], є те, що запобіжний захід у вигляді «подписки о явке к следствию и неотлучке с места жительства» складався з двох частин. Перша частина підписки – це обов'язок щодо явки до слідства, друга – обов'язок щодо «неотлучки» з місця проживання.

На той час поміж вчених-процесуалістів були різні думки стосовно значення для практики обох частин. Деякі вчені вважали, що необхідно залишити першу частину – обов'язок щодо явки. Інші, навпаки, говорили, що обов'язок явки дублює норму статті 415 Статуту Кримінального Судочинства, в якій зазначена «общая мера по отношению ко всем обвиняемым – запрещение отлучаться без разрешения следователя из того города или участка, где производится следствие» [5, с. 124].

Наприклад, професор П.І. Люблінський вважав, що взагалі норма права, яка містить обов'язок обвинуваченого не відлучатись з місця проживання, стискає свободу обвинуваченого набагато більше, ніж того потребує правосуддя. Слідчому достатньо лише знати місце перебування підозрюваного, обвинуваченого для забезпечення можливості в потрібній час та швидко викликати особу, для цього не обов'язково накладати заборону на свободу вибору місця проживання. А від, так цю частину не варто зазначати у нормі права як необхідну умову [1].

Ще одне спірне питання це визначення місця проживання при призначенні як запобіжного заходу «подписку о явке к следствию и неотлучке с места жительства». Норми закону не дають роз'яснення відносно необхідності чіткого посилання на адресу обвинуваченого в підписці або інших засобів фіксування місця проживання. Закон також не вказує засобів перевірки виконання обвинуваченим умов підписки про явку та «неотлучку» з місця проживання.

Визначення терміна «місце проживання» вчені кінця XIX ст. – початку XX ст. вважали, як і нині, актуальним. Наприклад, В. Мікляшевський вважав: «Слово «место жительства» мы понимаем в самом тесном смысле, т.е. определяется не только местность, в которой живет обвиняемый, но та квартира, дом в котором он проживает» [4, с. 156]. П.І. Люблінський, в свою чергу, вказував, що не треба звужувати поняття «місце проживання» до якоїсь чітко визначеної квартири, маючи на увазі можливість пересування обвинуваченого в межах міста (селища), в якому він постійно проживає, тобто «місце проживання» має бути населений пункт, в якому людина працює та має родину [1].

Але найбільш авторів кінця XIX ст., початку XX ст., поміж яких С.В. Познишев, М.В. Духовський та інші, турбувало питання ефективності розгляданого нами засобу при вирішенні завдань запобіжних заходів у кримінальному

процесі, а саме: «обеспечение не уклонения обвиняемого до следствия и суда». Більшість з них поділяли думку, що відсутність санкцій за порушення умов запобіжного заходу у вигляді «подписки о явке к следствию и неотлучке с места жительства» має лише процесуальне значення, ця норма не є дієвою. Деякі вчені наполягали взагалі на виключенні цього заходу з переліку статті 416 Статуту Кримінального Судочинства від 1864 р., на їх погляд, він не встановлює будь-яких нових обов'язків та взагалі не спроможний утримати правопорушника від втечі [4].

Статут Кримінального Судочинства від 1864 р. також не дає додаткових роз'яснень щодо порядку та умов застосування «подписки о явке к следствию и неотлучке с места жительства», що породжувало деякі незрозумілості та зловживання при практичному застосуванні запобіжного заходу у вигляді «подписки о явке к следствию и неотлучке с места жительства».

Розглянув вищенаведене, ми бачимо, що Статут Кримінального Судочинства від 1864 р. вніс вагомий вклад у розвиток кримінально-процесуального права. Він вперше в історії законодавства Росії зафіксував принцип невинуватості підозрюваного, обвинуваченого та закріплював багато норм, гарантуючих дієвість цього принципу. Поміж гарантій і введення нових запобіжних заходів, не пов'язаних з позбавленням волі, і застосування щодо підозрюваних, обвинувачених, вина яких не доказана, менш суворих запобіжних заходів.

Наразі норми права, які регулюють підписку про невиїзд у сучасній Україні, мають інше формулювання та і деякі зміни у порядку та умовах застосування відносно Статуту Кримінального Судочинства 1864 р. Але деякі питання, які розглядували вчені кінця XIX – початку XX ст., і тепер залишаються актуальними, як-то, наприклад, визначення місця проживання; посилення відповідальності за невиконання умов підписки про невиїзд; нормативне вдосконалення порядку та умов застосування підписки про невиїзд відповідно потребам сучасної України та інші.

Враховуючи значимість даного правового інституту, все вищевказане повною мірою обумовлює необхідність визначення важливості удосконалення правових засад застосування підписки про невиїзд в Україні. Але реформування повинно враховувати досвід з огляду на досягнення та помилки попередніх років.

Література

1. Люблинский П.И. Свобода личности в уголовном процессе. Меры обеспечивающие неуклонение обвиняемого от правосудия/ П. И. Люблинский. – СПб.: Сенатская типография, 1906. – 705 с.
2. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства / И.Я. Фойницкий / под ред. А.В. Смирнова. – СПб.: Альфа, 1996. – Т. 2. – 607 с.
3. Познишев С.В. Элементарный учебник русского уголовного процесса/ Познишев С.В. – М.: типография Г.А. Леман, 1913. – 328 с.
4. Микляшевский В. О средствах представления обвиняемого в суд и пресечения ему способов уклонения от следствия и суда/ Микляшевский В. – Варшава: Типография Ивана Котти, 1872. – Т. 1. – 323 с.
5. Статут Кримінального Судочинства 1864 р. – СПб.: Законоведение, 1913. – 430 с.
6. Розин Н.Н. Уголовное судопроизводство. Пособие к лекциям./ Н.Н. Розин. – Томск: Типография сибирского товариства печатной справи, 1913. – 570 с.

7. Кистяковский А.О. Пресечении обвиняемому способов уклонения от следствия и суда / Кистяковский А.О. – СПб.: Судебные вести, 1868. – 430 с.
8. Кримінально-процесуальний кодекс України / Офіційний текст. – К.: Право, 2007. – 196 с.
9. Духовской М.В. Русский уголовный процесс / Духовской М.В. – М.: Типография А.П. Поплавского, 1910. – 448 с.
10. Ткачёва Н.В. Меры пресечения, не связанные с заключением под стражу, в уголовном процессе России: Монография / науч. ред. А.В. Кудряцева. – Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2004. – 192 с.

Анотація

Тарасова І.В. Правове регулювання застосування підписки про невіїзд у Статуті Кримінального Судочинства 1864 р. – Стаття.

Реформування існуючої системи судочинства гостро виявляє необхідність у законодавчому корегуванні інститутів кримінально-процесуального права на засадах дотримання прав людини та громадянина, в тому числі і відносно застосування запобіжних заходів. Статут Кримінального Судочинства від 1864 р. зробив вагомий внесок у розвиток кримінально-процесуального права, але норми права, які регулюють підписку про невіїзд сучасної України, мають інше формулювання та деякі зміни у порядку та умовах застосування.

Ключові слова: підписка про невіїзд, запобіжні заходи, місце проживання, удосконалення правових засад.

Summary

Tarasova I.V. Legal adjusting of application of subscription about not departure in regulations of the criminal rule-making in 1864. – Article.

Reforming of existing system of legal proceedings reveals necessity for a legislative correcting of criminally-procedural laws' institutes on the basis of observance the human and citizen rights including concerning application of precautionary means. The charter of Criminal legal proceedings from 1864 has made the powerful contribution to development criminally procedural law. But legal norms which regulate a cognizance not to leave the modern Ukraine have other formulation and some changes in an order and application conditions.

Key words: sign ban, precautions, location, improvement of legal framework.

УДК 343.13

Ю.В. Юшина

О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРАВОВЫХ СРЕДСТВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ УЧАСТНИКОВ УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА

Конституционный Суд Украины определил уголовное судопроизводство как урегулированный нормами УПК Украины порядок деятельности органов дознания, досудебного следствия, прокуратуры и суда (судьи) по возбуждению, расследованию, рассмотрению и разрешению уголовных дел, а также деятельность иных участников уголовного процесса: подозреваемого, обвиняемого, подсудимого, потерпевшего, гражданских истцов и ответчиков, их предста-